

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՔՐԵԱԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ
ԿԱԼԱՆԱՎՈՐՎԱԾՆԵՐԻՆ ՊԱՀԵԼՈՒ ՎԱՅՐԵՐՈՒՄ
ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԴԻՏՈՐԴՆԵՐԻ ԽՄԲԻ
2005 ԹՎԱԿԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հաշվետվության հեղինակներ՝

Ավետիք Իշխանյան

Արման Դանիելյան

Արթուր Սաքունց

Թեմիկ Խալափյան

Միքայել Արամյան

Միքայել Բաղդասարյան

Ռուբեն Աղուզումցյան

Բովանդակություն

Ներածություն.....	4
Ընդհանուր տեղեկություններ կալանավորվածներին պահելու վայրերի մասին	6
,Երևան կենտրոնե քրեակատարողական հիմնարկ	8
,Գորիսե քրեակատարողական հիմնարկ	11
,Վանաձորե քրեակատարողական հիմնարկ.....	14
,Աբովյանե քրեակատարողական հիմնարկ	16
,Նուբարաշենե քրեակատարողական հիմնարկ.....	18
,Վարդաշենե քրեակատարողական հիմնարկ	19
,Գյումրիե քրեակատարողական հիմնարկ.....	20
Մնունդ	21
Բուժապասարկում.....	23
Հոգեբանական խնդիրները քրեակատարողական հիմնարկներում.....	24
Կապ արտաքին աշխարհի հետ	26
Զբոսանք.....	31
Խոշտանգումների և դաժան վերաբերմունքի կանխարգելում	32
ՔԿՀ–ների անձնակազմը և նրանց խնդիրները.....	38

Ներածություն

2001թ. հունվարի 25- ին Հայաստանի Հանրապետությունը դառնալով Եվրոպայի Խորհրդի լիիրավ անդամ , այլ պարտավորությունների շարքում ստանձնեց նաև բարեփոխումներ կատարել ազատագրված վայրերում: Մասնավորապես պարտավորությունների գ. կետում նշված է՝ «Անդամակցություն ձեռք բերելուց հետո վեց ամսվա ընթացքում ընդունել օրենք՝ Ներքին գործերի եւ Ազգային անվտանգության նախարարություններից բանտային համակարգի, այդ թվում նաև նախնական կալանքի վայրերի եւ աշխատանքային գաղութների նկատմամբ պարտականությունները (իրավասությունները) Արդարադատության նախարարությանը փոխանցելու մասին՝ դրանով ապահովելով համակարգի հանգամանալի բարեփոխումները եւ ապառազմականացումը, եւ երաշխավորել նշված օրենքի արդյունավետ կիրառումը՝ այն ընդունելուց հետո վեց ամսվա ընթացքում, բացառությամբ նախնական կալանքի վայրերի եւ աշխատանքային գաղութների արդյունավետ փոխանցման, ինչը պետք է կատարվի նշված օրենքի ընդունումից հետո մեկ տարվա ընթացքում:

Քրեակատարողական համակարգի եւ քրեակատարողական օրենսդրության բարեփոխման պարտավորությունը անմիջականօրեն ատշվում է Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված Եվրոպական Կոնվենցիայի 3- րդ հոդվածի դրույթներին: Կալանավայրերի համակարգը, ներառյալ նախաքննչական մեկուսարանները, Ներքին գործերի նեւ Ազգային անվտանգության նախարարությունների ենթակայությունից Արդարադատության նախարարության ենթակայությանը փոխանցելու գործընթացն ավարտվել է 2003-ի հունվարին: Ընդունվել են քրեակատարողական համակարգի բարելավման համար անհրաժեշտ նորմատիվ իրավական ակտեր (Ձերբակալվածներին եւ կալանավորվածներին պահելու մասինն ՀՀ օրենքը (6.02.02թ.), «Քրեակատարողական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքը (15.12.03) եւ այլն): 2004թ. նոյեմբերի 10-ին ՀՀ Ազգային ժողովը 2-րդ ընթերցմամբ ընդունել է դատապարտյալներին պահելու կարգին վերաբերող ՀՀ Քրեակատարողական օրենսգիրքը»:

Ազատագրված վայրերը Արդարադատության նախարարությանը փոխանցվելուց հետո թափանցիկ դարձան հասարակության համար, մի շարք հասարակական կազմակերպություններ դիտարկումներ անցկացրեցին քրեակատարողական հիմնարկներում:

«Ձերբակալվածներին եւ կալանավորվածներին պահելու մասին» օրենքի 47-րդ հոդվածով սահմանվում է հասարակական դիտորդական խմբի ձևավորումն Արդարադատության նախարարության(այսուհետ՝ ԱՆ) կողմից: 2004թ. մայիսի 14-ին ՀՀ Արդարադատության նախարար Դավիթ Հարությունյանը վկայագրեր է հանձնել ՀՀ Ան քրեակատարողական ծառայության կալանավորվածներին պահելու վայրի հասարակական դիտորդների 11 անձից բաղկացած խմբի անդամներին: Խմբում ընդգրկվել են մի շարք հասարակական, այդ թվում իրավապաշտպան կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ, խմբի կազմում է նաև Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու ներկայացուցիչը:

Խումբը ստեղծվել է Արդարադատության նախարարի հրամանով՝ ,ձերբակալվածներին եւ կալանավորվածներին պահելու մասինն ՀՀ օրենքի, ՀՀ Արդարադատության նախարարության քրեակատարողական ծառայության կալանավորվածներին պահելու վայրում հասարակական դիտորդների խմբի

գործունեության կարգիտ դրույթների համաձայն: Մասնավորապես, ըստ փաստաթղթերի, խումբն ամրագրվում է որպես կալանավորվածներին պահելու վայրերում պահվող անձանց իրավունքների եւ ազատությունների պահպանման խնդիրներով զբաղվող վերահսկող մարմին: Կարգի համաձայն խմբի անդամներն իրավասու են անարգել այցելել քրեակատարողական հիմնարկներ, ծանոթանալ տարաբնույթ փաստաթղթերի բովանդակությանը (նաև կալանավորված անձի համաձայնությամբ նրա անձնական գործերին եւ գրագրությանը, բացի գաղտնի փաստաթղթերից), հիմնարկի իրավիճակին, ինչպես նաև հանդիպել կալանավորված անձանց: Խմբի անդամներն ընդգրկվում են 3 տարի ժամկետով:

Հասարակական դիտորդների խմբի անդամները 2004թ. Հունիս-2005թ. փետրվար ամիսներին ԵԱՀԿ, PRI (Դատական Ռեֆորմների Միջազգային կազմակերպություն), կազմակերպությունների աջակցությամբ մասնակցել են հատուկ դասընթացների ազատագրված վայրերում մոնիտորինգ անցկացնելու հմտություններին տիրապետելու նպատակով: Խմբի այցելությունները քրեակատարողական հիմնարկներ սկսվել են 2004թ. հունիսից, 2004թ. հունիս - փետրվար ամիսներին տեղի ունեցած այցելությունների արդյունքները ամփոփված են 2004թ. խմբի առաջին հաշվետվություն- տեղեկանքի մեջ: Իր գործունեության ընթացքում խումբը ընդունել է ներքին էթիկայի կանոններ (հավելված):

2005թ. ընթացքում խումբը կատարել է պլանային (եւ ոչ պլանային ահազանգերի եւ մամուլի հրապարակումների հիման վրա) այցելություններ:

Մույն հաշվետվության մեջ ներկայացված են խմբի այցելած քրեակատարողական հիմնարկներում կալանավորված անձանց պահելու պայմանները, նրանց նկատմամբ համակարգի աշխատակիցների վերաբերմունքը: Հաշվետվությունը կազմելիս խումբը համեմատական վերլուծություն է կատարել 2005թ. ընթացքում իր ստացած տվյալների, խմբի 2004թ. հաշվետվության, ինչպես նաև մինչ այդ այլ ՀԿ-ների (Քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտ, Ժողովրդավարական բարեփոխումների ազգային լիգա, Հայաստանի Հելսինկյան կոմիտե) կողմից կատարված մոնիտորինգների միջև, դրանք համադրելով միջազգային չափանիշների հետ:

Խումբը շնորհակալություն է հայտնում ՀՀ ԱՆ ՔԿ վարչությանը եւ քրեակատարողական հիմնարկների ղեկավարությանը խմբի աշխատանքներին աջակցություն ցուցաբերելու համար: Խումբը շնորհակալություն է հայտնում նաև ԵԱՀԿ Երևանյան գրասենյակին, Բաց հասարակության ինստիտուտի Հայաստանի մասնաճյուղին եւ տարածաշրջանային PRI գրասենյակին խմբին մասնագիտական, տեխնիկական և ֆինանսական աջակցություն ցուցաբերելու համար:

Ընդհանուր տեղեկություններ կալանավորվածներին պահելու վայրերի մասին

Հայաստանում կալանավորվածներին պահելու վայրերը յոթն են. Նուբարաշենե, Վանաձորե, Գորիսե, Գյումրիե, Աբովյանե, Վարդաշենե եւ Երեւան կենտրոնե քրեակատարողական հիմնարկները:

Նուբարաշենե, Վարդաշենե, Աբովյանե եւ Գորիսե քրեակատարողական հիմնարկները օգտագործվում են ինչպես կալանավորվածներին, այնպես էլ դատապարտյալներին պահելու համար:

Վարդաշենե քրեակատարողական հիմնարկը նախատեսված է իրավապահ մարմինների նախկին աշխատակիցների համար: Այն բաղկացած է վարչական եւ ազատազրկվածներին պահելու համար նախատեսված մասնաշենքերից: Ընդ որում ազատազրկվածներին պահելու համար նախատեսված մասնաշենքը բաղկացած է 2 գոտիներից՝ կալանավորների և դատապարտյալների:

2003-2005թթ. հիմնարկը հիմնովին վերանորոգվել է: Ներկայումս Հայաստանում գործող քրեակատարողական հիմնարկներից այստեղ ազատազրկվածներին պահելու պայմանները առավել մոտ են միջազգային չափանիշներին:

Աբովյանե քրեակատարողական հիմնարկը նախատեսված է կանանց եւ անչափահասներին պահելու համար: Այն բաղկացած է երեք գոտիներից՝ դատապարտյալ կանանց, դատապարտյալ անչափահասների եւ կալանավորվածների (կանանց եւ անչափահասների) համար: ԿՊՎ-ի նույն մասնաշենքում, նույն հարկերում, սակայն միմյանցից անջատ տարբեր խցերում պահվում են կանայք եւ անչափահասները: Հիմնարկի շենքը կառուցվել է 1958-ին:

Գորիսե քրեակատարողական հիմնարկում առանձին հարկ է տրամադրված ցմահ դատապարտյալներին պահելու համար: Այդ հարկի խցերը վերանորոգված են: Մյուս դատապարտյալները և կալանավորվածները պահվում են նույն հարկում, սակայն տարբեր խցերում: Այդ խցերը գտնվում են ծայրաստիճան անմխիթար վիճակում:

Հիմնարկի շենքը կառուցվել է 19-րդ դարի առաջին կեսին եւ գործել է որպես զորանոց, 1870-ից՝ որպես բանտ: Վերջին անգամ շենքը վերանորոգվել է 1987-ին, սակայն մասնակի վերանորոգման աշխատանքներ պարբերաբար տարվել են: Հարկ է նշել, որ հիմնարկի շենքը գտնվում է անմիջապես բնակելի շենքերի հարեւանությամբ:

Գյումրիե քրեակատարողական հիմնարկը կառուցվել է 1928-ին եւ գործել է որպես ախոռ: Տեղանքը, ուր կառուցված է հիմնարկի շենքը, հարուստ է ստորգետնյա ջրերով, ինչի պատճառով այստեղ կատարվող վերանորոգման աշխատանքները անարդյունավետ են:

Նուբարաշենե քրեակատարողական հիմնարկը Հայաստանի կենտրոնական ԿՊՎ-ն է: Հիմնարկը կատարում է ինչպես ԿՊՎ-ի, այնպես էլ բաշխիչ հիմնարկի դեր: Բացի այդ, այստեղ է պահվում ցմահ դատապարտյալների մեծ մասը: Հիմնարկի շենքը կառուցվել է 1980-ին: Շենքը օղակաձև է, որի պատճառով հարկի հսկիչը հնարավորություն չունի մեկ կետից տեսադաշտում պահել հարկի բոլոր խցերի դռները: Սահող հողերի պատճառով շենքի հիմքը վտանգված է: Կալանավորվածների համար նախատեսված են մեկ օղակաձև վեց հարկանի շենք եւ մեկ երկհարկանի կից շինություն: Հինգերորդ հարկում

պահվում են ցմահ դատապարտյալները, իսկ վեցերորդ հարկում գտնվում են զբոսահրապարակները: Կից մասնաշենքի առաջին հարկը տնտեսման է, այստեղ պահվում են հիմնարկում աշխատող դատապարտյալները), 6-րդ մասնաշենքի երկրորդ հարկում՝ կալանավորվածները: Հիմնարկում կատարված վերանորոգման աշխատանքների շնորհիվ խցերում զուգարանները մեկուսացվել են: Հիմնարկն ունի այրադաց եւ հացի փուռ:

.Երեւան-կենտրոնն հիմնարկը նախկինում Ազգային անվտանգության նախարարության մեկուսարանն է եղել: Շենքը կառուցվել է 20-րդ դարի 40-ական թվականներին:

.Վանաձորն քրեակատարողական հիմնարկի շենքը կառուցվել է 19-րդ դարում եւ նախատեսված է եղել որպէս ախոռ օգտագործելու համար: Շենքը ծայրաստիճան վատ վիճակում է, քանի որ կառուցված է ստրգետնյա ջրառատ տեղայնքում: Պարբերաբար կատարվող կոսմետիկ վերանորոգումները խոնավության պատճառով ապարդյուն են: Ներկայումս հիմնարկի համար նոր շենք է հատկացված, ընթանում են շինարարական աշխատանքներ:

Չնայած ընթացիկ վերանորոգման աշխատանքների, բոլոր հիմնարկները, բացի .Վարդաշենն քրեակատարողական հիմնարկից, կապիտալ վերանորոգման, վերակառուցման կամ տեղափոխման կարիք ունեն:

.Գորիսե, .Գյումրիե, .Վանաձորե եւ .Երեւան կենտրոնն հիմնարկները գտնվում են բնակավայրերում՝ բնակելի շենքերի անմիջական հարևանությամբ:

Ստորև ներկայացվում է Հայաստանի Հանրապետության Արդարադատության նախարարության քրեակատարողական հիմնարկների տեսակները, լրակազմերը եւ դրանց, ըստ տեսակների դասակարգումը:

	Գորիս	Աբովյան	Նուբարաշեն	Վարդաշեն	Վանաձոր	Երևան կենտրոն	Գյումրի
Փակ ուղղիչ հիմնարկ	61	15	108	15	10	10	14
Այդ թվում կալանք պատժատեսակ կրող դատապարտյալների համար	10	10	32	10	10		10
Կիսափակ ուղղիչ հիմնարկ	30	40	12	20			
Կիսաբաց ուղղիչ հիմնարկ	13	81	47	64	13	5	13
Բաց ուղղիչ հիմնարկ	5	50	10	5	5		
կալանավորվածներին պահելու վայր	52	50	618	31	100	45	96
Ընդամենը	161	236	795	135	128	60	123

.Երևան կենտրոնն քրեակատարողական հիմնարկ

.Երևան կենտրոնն քրեակատարողական հիմնարկը (պետ՝ Հ. Խլղաթյան), որը գտնվում է ՀՀ Ազգային անվտանգության ծառայության շենքում, եւ դեռևս խորհրդային տարիներից ծառայել է որպես ՊԱԿ-ի մեկուսարան:

Ի տարբերություն այլ ՔԿՀ-երի, որոնք 2001թ-ից փոխանցվեցին ԱՆ ենթակայության տակ, այն միայն 2003թ. հունվարից անցավ այդ նախարարության ենթակայության տակ: Խմբին դեռևս հայտնի չէ որևէ օրենսդրական կամ ենթաօրենսդրական փաստաթուղթ, որի հիման վրա կալանավորվածները պահվում են .Երևան կենտրոնն ՔԿՀ-ում: Խմբի դիտարկումները թույլ են տալիս ենթադրելու, որ .Երևան կենտրոնն ՔԿՀ-ում պահվում են քաղաքական ենթատեքստ պարունակող քրեական մեղադրանքով ձերբակալված անձինք (օրինակ՝ 2004-ի ապրիլին ընդդիմության կողմից կազմակերպված ցույցերին մասնակցած, այնուհետև ձերբակալված ընդդիմության ներկայացուցիչներ), օտարերկրացիներ, ինչպես նաև առանձին դեպքերում հասարակական հնչեղություն ստացած քրեական գործերով մեղադրյալ անձինք: Ի տարբերություն մյուս ՔԿՀ-ների, .Երևան կենտրոնն ՔԿՀ խմբի այցելությունը սկսվում է ԱԱԾ անցագրային կետից, փաստորեն ՔԿՀ մուտք գործելը նույնացվում է ԱԱԾ մուտք գործելու հետ:

.Երևան կենտրոնն ՔԿՀ-ի խցերում բնակվակերեսը համապատասխանում է ընդունված չափանիշներին , հատկապես փայտյա է, մահճակալները մեկ հարկանի: Էլեկտրական լամպը մշտապես վառվում է, որի պատճառով անջատիչները գտնվում են խցերից դուրս: Խցերի դռների վրա եղած դիտակետերից բացի, ամկա են նաև պատերի վրա գտնվող դիտակետերը, որոնց տեսադաշտերը ընդգրկում են խցերի ամբողջ տարածքը:

Խցերում զուգարանները մեկուսացված չեն, բացակայում են էլ. վարդակները, եւ կալանավորները թեյ, սուրճ պատրաստելիս օգտվում են չոր սպիրտից: Քանի որ, խցերում չկա օդափոխման համակարգ, այրվող սպիրտի բյուրեղները բացասական ազդեցություն են ունենում կալանավորների առողջության վրա: Կալանավորները շաբաթական մեկ անգամ են օգտվում լողարանից: Լողարանը գտնվում է նկուղային հարկում եւ ունի 2 ցնցուղ, որը անհարմարություններ է ստեղծում կալանավորների համար, քանի որ նրանց տանում են ըստ խցերի եւ հաճախ միանգամից 4 կամ 5 հոգով են ընդունում լոգանք 2 ցնցուղի տակ: Հիմնարկում անկողնային պարագաները հնամաշ են, սպիտակեղենը խունացած, եւ կալանավորները հիմնականում օգտվում են հարազատների բերած սպիտակեղենից: Հիմնարկը կալանավորներին տալիս է զուգարանի թուղթ եւ օճառ, ատամի մածուկ, սակայն կին կալանավորներին չեն տրվում հիգիենիկ փաթեթներ:

Կալանավորները հիմնականում օգտվում են հարազատների բերած սննդից, համարելով , որ հիմնարկի սնունդը բավարար որակի չէ:

.Երևան կենտրոնն ՔԿՀ-ում արտաքին աշխարհի հետ կապը չի համապատասխանում օրենքով սահմանված չափանիշներին: Հիմնարկի ներսում գործող ռադիոհանգույցով հեռարձակվում են Արմենակոբե ռադիոկայանի հաղորդումները: Կալանավորվածներին չի թույլատրվում ունենալ ռադիոընդունիչներ: Բացի այդ, կալանավորները զրկված են թերթեր ստանալու հնարավորությունից, բայց ծանոթանում են հիմնարկի պետի կողմից ընտրված թերթերին (.Հայաստանի Հանրապետություն, .Հայոց Աշխարհ, Ազգե):

Կալանավորները զրկված են հեռախոսակապից, միայն առանձին դեպքերում հիմնարկի պետի ցանկությամբ որոշ կալանավորներ կարող են օգտվել պետի ծառայողական հեռախոսից: Հիմնարկում չի պահպանվում նամակագրության

գաղտնիությունը, նամակների բացումը եւ ընթերցումը բացատրվում է այլ իրեր փնտրելու պատճառաբանությամբ:

.Երևան կենտրոնն ՔԿՀ-ում, հակառակ ՀՀ ձերբակալվածներին և կալանավորվածներին պահելու մասին օրենքի 31 հոդվածի 11 կետի պահանջների, օտարերկրյա քաղաքացիները ՀՀ քաղաքացիներից անջատ չեն պահվում: Բացի այդ օտարերկրյա քաղաքացիներին իրենց համար հասկանալի լեզվով չեն բացատրվում նրանց իրավունքները:

Կալանավորվածներին պահելու մասին օրենքի 31 հոդվածի 5 կետի համաձայն .դատարանների, իրավապահ, մաքսային եւ հարկային մարմինների աշխատող կամ նախկին աշխատող, ինչպես նաեւ ոստիկանության զորքերի զինձառայող կամ նախկին զինձառայող կալանավորված անձինք պահվում են մյուսներից անջատ, սակայն 2005թ. դեկտեմբերի 30-ին .Վարդաշենն ՔԿՀ-ից, որը նախատեսված է նախկին իրավապահ մարմինների աշխատակիցների համար, առանց որևէ պատճառաբանության .Կենտրոնն ՔԿՀ է տեղափոխվել նախկինում դատախազության աշխատակից, այժմ փաստաբան Վահե Գրիգորյանը: Նա պահվել է ընդհանուր խցում այլ կալանավորների հետ, որոնց մեջ եղել է կրկնահացագործ:

.Երևան կենտրոնն ՔԿՀ-ում պահվող կալանավորների և նրանց փաստաբանների մոտ կասկածներ կան, որ նրանց հանդիպումները գաղտնալսվում են: Զեկույցի պատրաստման ընթացքում .Առավոտն օրաթերթում (4.03.2006թ.) հրապարակում եղավ ըստ որի ՀՀ գլխավոր դատախազության քննչական վարչության պետ Ա. Միրզոյանը դիմել է ՀՀ Կառավարությանն առընթեր օպերատիվ տեխնիկական վարչության պետ Ռ. Ափոյանին, խնդրելով հանձնարարել համապատասխան ծառայությունների տեսաձայնագրառել և ձայնագրառել .Կենտրոնն ՔԿՀ-ում պահվող մեղադրյալներ Զավեն և Վլադիմիր Մկրտչյանների և նրանց պաշտպանների առանձնատեսակցությունները և արդյունքների մասին հայտնել նախաքննության մարմիններին:

2005թ. .Երևան կենտրոնն ՔԿՀ-ում արձանագրվել է նաև անօրինական անազատության մեջ պահելու դեպք: Այնտեղ պահվող Սիլվա Ասատրյանի կալանքի տակ պահելու ժամկետը լրացել էր 23.11.2005 ժամը 17:45-ին: (Առաջին ատյանի դատարանը 22.11.2005-ին մերժել է կալանքը երկարացնելու մասին միջնորդությունը: Որոշումը նույն օրը ժամը 11:00-ին ներկայացվել է .Կենտրոնն ՔԿՀ): Ս. Ասատրյանը 23.11.2005-ին ՔԿՀ-ի 4 աշխատակիցների հսկողության ներքո ուղղարկվել է վերաքննիչ դատարան: Վերաքննիչ դատարանի նիստը հետաձգվել է մինչև 24.11.2005թ, սակայն Ս. Ասատրյանին չեն ազատել, այլ տարել են .Կենտրոնն ՔԿՀ և անօրինական անազատության մեջ պահել մինչև 24.11.2005թ., երբ և կայացվել է վերաքննիչ դատարանի որոշումը կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին:

Քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտ ՀԿ-ի կողմից հրապարակված .Կալանավորված անձանց իրավունքները Հայաստանում գրքույկը համաձայն ՀՀ ԱՆ Քրեակատարողական վարչության հետ պայմանավորվածության պետք է բաժանվեր քրեակատարողական հիմնարկների բոլոր խցերում: .Կենտրոնն ՔԿՀ-ն միակն է, որտեղ գրքույկները չեն տարածվել:

Վերոնշյալ փաստերը ցույց են տալիս, որ չնայած .Երևան կենտրոնն ՔԿՀ-ն իրավական կարգավիճակով գտնվում է Արդարադատության նախարարության ենթակայության տակ, բայց փաստորեն գործում է որպես Ազգային անվտանգության ծառայության մեկուսարան:

Առաջարկություններ՝

1. Խցերում տեղադրել վարդակներ, ինչը թույլ կտա կալանավորներին հրաժարվել վնասակար չոր սպիրտ այրելու անհրաժեշտությունից, նաև ունենալ հեռուստացույցներ կամ ռադիոընդունիչներ միացնելու հնարավորություն:

2. Ինչպես բոլոր ՔԿՀ-ներում, հիմնարկում տեղադրել քարտային հեռախոս:

3. Թույլ տալ կալանավորներին ստանալ իրենց նախընտրած մամուլը

4. Խցերում տեղադրել ռադիո:

5. Խցերում մեկուսացնել զուգարանները:

6. Լողարանում ավելացնել ցնցուղների քանակը:

Հաշվի առնելով, որ ,Երևան կենտրոնն ՔԿՀ-ն գտնվում է Ազգային անվտանգության ծառայության տարածքում և տեխնիկապես հնարավոր չէ հիմնարկները տարանջատել, առաջարկում ենք դադարեցնել ,Երևան կենտրոնն ՔԿՀ-ի գործունեությունը:

,Գորիսես քրեակատարողական հիմնարկ

,Գորիսես ՔԿՀ ծառայում է ինչպես Հայաստանի հարավային շրջանների համար կալանավայր, այնպես էլ Հայաստանում միակ ՔԿՀ , որտեղ դատապարտյալները (առանձնապես վտանգավոր եւ ցմահ դատապարտվածներ) պահվում են բանտային ռեժիմով: Կալանավորվածներին հատկացված են 2 խցեր:

Հիմնարկի խցերը տարբեր չափերի են՝ 2 -ից մինչև 12 տեղանոց: Ցմահ դատապարտյալների խցերը նորոգված են, իսկ մնացած խցերը անմխիթար վիճակում են՝ բետոնե հատակով, խունացած պատերով, ջրատար խողովակները ծայրահեղ հնացած:

Խցերում զուգարանները մեկուսացված չեն: Կալանավորները բողոքում են փայտոջիլների առկայությունից: ,Գորիսես ՔԿՀ-ն ապահովված է ջեռուցման համակարգով: Սակայն, քանի որ ջեռուցման համակարգը միացվում է դեկտեմբերի 1-ից, Խմբի հերթական այցելության ժամանակ (2005թ. նոյեմբերի 18) Գորիսում երեկոյան ժամը 21.30-ին +6°C էր, եւ խցերում բավականին ցուրտ էր, իսկ կալանավորները հնարավորություն չունեին էլեկտրական ջեռուցման սարքեր միացնելու: Բացի այդ, կալանավորներն ունեին ընդամենը մեկական ծածկոց, իսկ լրացուցիչ ծածկոց չէր տրամադրվում:

Չնայած էլեկտրական հոսանքի մշտական առկայությանը (էլեկտրական լամպը վառվում է մշտապես), կենցաղային օգտագործման համար էլեկտրական հոսանքը տրվում է սահմանված գրաֆիկով (4 անգամ մեկական ժամով): Հիմնարկի պետը դա բացատրեց իրենց տրամադրված հոսանքի համար նախատեսված ծախսի չափաբաժնով: Մեր կարծիքով այս բացատրությունը ընդունելի չէ, քանի որ սահմանափակում է կալանավորի թեյ կամ սուրճ պատրաստելու, այնպես էլ հեռուստացույց նայելու հնարավորությունը:

34 խցի պատուհանի շրջանակը չէր ամրանում պատին, ինչի պատճառով ցերեկային ժամերին պատուհանը ամբողջությամբ իջեցնում էին, որպեսզի չընկնի և չջարդվի: Պարզ չէ, թե ինչպես էր այն ամրացվում գիշերային ժամերին: Բացի այդ պատուհանի ապակիներից մեկը բացակայում էր¹:

,Գորիսես ՔԿՀ-ում հացի և սննդի որակը բավարար է:

,Գորիսես ՔԿՀ-ի պատժախցերի մակերեսը (մոտ 4.5 մ²) չի համապատասխանում խցերի համար նախատեսված միջազգային չափանիշներին (առնվազն 6 մ²), որը կարելի է համարել անմարդկային պայմաններ:

Ընդհանուր առմամբ ծանր է ,Գորիսես ՔԿՀ-ում դատապարտյալների բարոյահոգեբանական վիճակը: Դատապարտյալները երկարատև ժամանակ գտնվելով խցային պայմաններում, շփվելով միայն իրենց խցի դատապարտյալների հետ, նաև զբոսանքի ժամանակ, չունենալով սպորտային խաղերով զբաղվելու հնարավորություն, հաճախ հայտնվում են դեպրեսիայի վիճակում: Հիմնարկում չի գործում հոգեբանական ծառայությունը: Միայն 2004թ. հիմնարկում եղել են 2 ինքնասպանության և բազմաթիվ ինքնավնասման դեպքեր:

2005թ. նոյեմբերի 17-ի Խմբի այցելության ընթացքում հայտնաբերվեց, որ հիմնարկում պահվող մեկ դատապարտյալ հայտարարել է հացադուլ, համաձայն չլինելով, որ իրեն տեղափոխել են այդ հիմնարկ: Նա պահանջում էր իրեն տեղափոխել իր բնակության

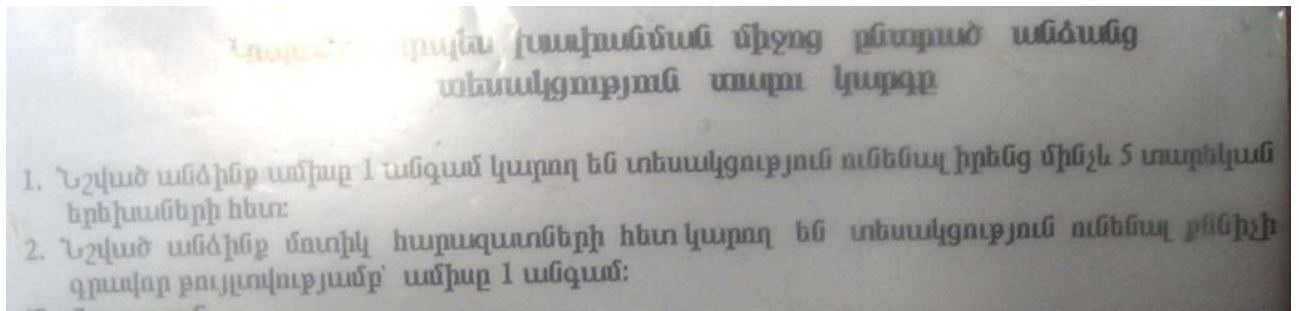
¹ Խմբի հաջորդ այցելության ժամանակ պարզվեց, որ հիմնարկի դեկավարությունը, հաշվի առնելով Խմբի դիտողությունները, կալանավորվածներին տեղափոխել է այլ խուց:

վայրին ավելի մոտ գտնվող որևէ այլ հիմնարկ, նշելով, որ իր ընտանիքը գտնվում է ծանր ֆինանսական վիճակում : Այդ խնդրանքով նա դիմումներ էր ուղարկել Արդարադատության նախարարին և Քրեակատարողական վարչության պետին, սակայն պատասխան չէր ստացել: Հացադուլավորին պահում էին պատժախցում, որը մեր կարծիքով ոչ միայն անթույլատրելի է, այլև կրում է պատժի բնույթ: Հիմնարկի պետը դա բացատրեց նրանով, որ հացադուլավորին պետք է մեկուսացնել, իսկ այլ ազատ խուց հիմնարկում չկա:

Գործիս ՔԿՀ Խմբի այցելություններից մեկի ժամանակ մեկ կալանավորից բողոք ստացվեց իր առողջության վերաբերյալ: Նրա խոսքերով դեռ մինչև կալանավորումը ստացել է ոտքի կոտրվածք: Մի քանի վիրահատումից հետո ոտքի կրունկային մասում տեղադրվել է մետաղյա ձող: Ձերբակալման ժամանակ տեղի է ունեցել ձողի տեղաշարժ, որի պատճառով մի քանի անգամ դիմել է հիմնարկի պետին խնդրանքով, որպեսզի թույլատրեն իր բուժող բժշկին գննելու վնասված ոտքը ,սակայն մերժվել է: Կալանավորը խնդրեց Խմբի անդամներին, որպեսզի Խումբը միջնորդի հիմնարկի պետին թույլատրել իր բուժող բժշկին այցելություն կատարել հիմնարկ և գննել իր վիճակը և անհրաժեշտության դեպքում տեղափոխեն .Հիվանդանոց դատապարտյալների համարե ՔԿՀ հետազոտման և համապատասխան բուժում ստանալու համար: Խմբի անդամները այս դեպքի մասին հայտնեցին հիմնարկի պետին /Շ. Մանուչարյան/, որը խոստացավ կալանավորի բուժող բժշկի այցելության դեպքում որևէ խոչընդոտ չհարուցել և անհրաժեշտության դեպքում կազմակերպել նաև կալանավորի տեղափոխումը .Հիվանդանոց դատապարտյալների համարե ՔԿՀ: Դեպքերի հետագա ընթացքը ցույց է տվել, որ կալանավորի բուժող բժիշկի նրա հոր հետ այցելել է Հիմնարկ, սակայն հիմնարկի պետը թույլ չի տվել, որպեսզի հանդիպումը կայանա, որի մասին Խմբին տեղյակ է պահել կալանավորի հայրը: Խմբի հաջորդ այցելության ժամանակ Հիմնարկի պետը ժխտեց այս փաստերը: Խումբը այս հարցը ներկայացրեց նաև Քրեակատարողական վարչության պետին, որը նույնպես խոստացավ հնարավոր կարճ ժամանակում լուծել այս խնդիրը: Որոշ ժամանակ անց Խմբին դիմեց նույն կալանավորի հայրը և հետաքրքրվեց, թե երբ են իր որդուն ենթարկելու բժշկական հետազոտման և անհանգստություն հայտնեց իր որդու առողջական վիճակով: Նորից դիմեցինք Վարչության պետին, որը նորից խոստացավ լուծել այդ խնդիրը, և այս չիրականացված խոստումները շարունակվեցին գրեթե 3 ամիս: Իվերջո Քրեակատարողական վարչությունից հայտնեցին, որ կալանավորը գրավոր դիմումով հրաժարվել է տեղափոխվել հիվանդանոց և ենթարկվել բժկական հետազոտության:

Կալանավորվածների խցերում բացակայում էին ինչպես իրավունքների և պարտականությունների կանոնները, այնպես էլ .Քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտի կողմից հրատարակված .Կալանավորված անձանց իրավունքները Հայաստանում գրքույկը, չնայած ըստ Քրեակատարողական վարչության հետ պայմանավորվածության, այն պիտի լինի բոլոր խցերում²: Պարզվեց, որ կալանավորվածները չգիտեն իրենց որոշ իրավունքներ: Օրինակ, երկու խցերում էլ կալանավորները նշում էին, որ տեսակցություն իրենց հարազատների հետ կարող են ունենալ միայն քննիչի գրավոր թույլատվությամբ: Այցելելով հանձնույնների ընդունման կետ, դիտորդական խմբի անդամներն այնտեղ հայտնաբերեցին այնտեղ ազատագրվածների հարազատների համար փակցված մի անստորագիր ապակողմնորոշող փաստաթուղթ, որում նույնպես նշված էր տեսակցություններ ստանալու վերաբերյալ դեռևս 2002-ից չգործող դրույթը :

² Այցելության ընթացքում հիմնարկի անձնակազմը կալանավորներին հատկացրեց գրքույկի օրինակներից:



Տվյալ փաստը խիստ զարմացրեց հիմնարկի պետին, և նա խոստացավ շտկել այդ բացթողումը³:

Հիմնարկում կա 1 կարանտինային խուց: Մակայն խցերի սակավության պատճառով կարանտինային խուցը հիմնականում զբաղեցված է լինում որևէ դատապարտյալով: Փաստորեն հիմնարկում չեն իրականացվում կարանտինային միջոցառումներ:

Առաջարկություններ՝

1. Հիմնովին նորոգել խցերը, մեկուսացնել զուգարանները:
2. Խցերում պարբերաբար անցկացնել միջատների դեմ ախտահանիչ միջոցառումներ:
3. Կառուցել մարզահրապարակ, հնարավորություն տալով ազատազրկվածներին զբաղվել սպորտային խաղերով:
4. Խցերի էլեկտրական վարդակներում հոսանքի մատակարարումը դարձնել շուրջօրյա:
5. Սոցիալ-հոգեբանական ծառայությունը համալրել հոգեբաններով:
6. Նախատեսված պատժախցերը այլևս չօգտագործել:
7. Կարանտինային խուցը կիրառել ըստ նշանակության:
8. Հավուր պատշաճի կալանավորներին իրազեկել իրենց իրավունքների մասին:
9. Բացառել հացադուլավորներին պատժախուց տեղափոխելը:
10. Ձեռուցման համակարգը միացնել խցերում անհրաժեշտ ջերմաստիճան ապահովելու համար:

³ Խմբի հաջորդ այցելության ժամանակ ցուցանակը շտկված էր:

,Վանաձորն քրեակատարողական հիմնարկ

,Վանաձորն քրեակատարողական հիմնարկի շենքը կառուցվել է 19-րդ դարում: Այն կառուցված է ստորգետնյա ջրառատ տեղայնքում, ինչի պատճառով խցերում խոնավությունը հասնում է մինչև 80%-ի, որը գերազանցում է ընդունված թույլատրելի չափանիշը: Բարձր խոնավությունը կարող է բազմաթիվ հիվանդությունների, մասնավորապես թոքախտի խթանիչ պատճառ դառնալ:

Քրեակատարողական հիմնարկի պետ Շ.Ալչանգյանի հավաստմամբ նոր շենքի շինարարությունը կավարտվի 2006թ. վերջին: Պետք է նշեց, որ քրեակատարողական հիմնարկի շենքի կառուցման առաջին փուլը (200մլն դրամի ծավալով) ավարտվել է, ներկայումս շինարարական աշխատանքները դադարեցված են, և շինարարության 2-րդ փուլի աշխատանքները կվերսկսվեն 2006թ. ապրիլի մեկից:

Հիմնարկում ապամոնտաժվել է 200 մահճակալ՝ յուրաքանչյուր կալանավորի 4քմ տարածքով ապահովելու նպատակով: Թոքախտով հիվանդները պահվում են Կարմիր Խաչի կողմից վերանորոգված խցերում: Ըստ թոքախտով հիվանդ կալանավորների վկայության, հիմնարկի բժշկի կողմից նրանց տրամադրվում է անհրաժեշտ դեղորայք, և այդ առումով բողոքներ չկային:

Խցերի պատերին փակցված են կալանավորների իրավունքների և պարտականությունների մասին ցուցակը:

Հանձնույնների ընդունման սենյակի պատերին փակցված են տեսակցությունների և հանձնույնների պարբերականության վերաբերյալ օրենսդրության հատվածները: Կալանավորների հետ զրույցի ընթացքում պարզվեց, որ նրանք տեղյակ են տեսակցությունների և հանձնույնների հաճախականության մասին օրենսդրությամբ սահմանված իրենց իրավունքներին, և բողոքներ չներկայացվեցին դրանց վերաբերյալ:

Կալանավորների անկողնային պարագաների մասին մեր հարցումները պարզեցին, որ շաբաթը մեկ անգամ հիմնարկը փոխում է դրանք: Կային կալանավորներ, որոնք հիմնարկի ղեկավարության համաձայնությամբ օգտագործում էին իրենց անձնական անկողնային պարագաները, որոնք փոխարինում էին իրենց հարագատների օգնությամբ:

Կալանավորները հայտնեցին, որ շաբաթը մեկ անգամ լողանում են 12-20րոպե տևողությամբ:

Կալանավորների հետ զրույցների ընթացքում, չկային բողոքներ սննդի որակի և անձնակազմի կողմից վերաբերմունքի վերաբերյալ:

Խցերում միջատների առկայության մասին ահազանգեր կամ բողոքներ նույնպես չկան:

Կալանավորների կողմից եղան բողոքներ ռադիոյի բացակայության մասին: Հիմնարկի աշխատակիցների բացատրությամբ ներքին ռադիոյանց գոյություն ունի, սակայն Վանաձորում լարային ռադիոյի աշխատանքների դադարեցման պատճառով հնարավոր չէ այն աշխատեցնել: Եթե կալանավորները կարողանան ձեռք բերել էլեկտրական ռադիոընդունիչներ, խնդիրը կլուծվի: Կալանավորները բողոքեցին նաև տեղեկատվության այլ միջոցների, մասնավորապես թերթերի բացակայությունից: Ըստ հիմնարկի աշխատակցի բացատրության, թերթերը ստանում են վարչությունից, որոնք հնացած են լինում և տեղեկատվական բացը չեն կարող լրացնել:

Պետի հավաստմամբ հատուկ միջոցների կիրառման դեպքեր չեն եղել: Նրա ասելով իր պաշտոնավարման ժամանակ (վերջին 4 տարում) ընդհանրապես նման անհրաժեշտություն չի եղել: Կալանավորների հետ առանձնագրույցների ընթացքում նույնպես հատուկ միջոցների կիրառման՝ անմարդկային, արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի մասին տեղեկատվություն կամ բողոք չեն ստացվել:

Կալանավորների հավաստմամբ ընդունման ժամանակ իրենց բացատրվել են կալանավորի իրավունքները և պարտականությունները:

Միաժամանակ համարյա բոլոր կալանավորները բողոքում էին ՁՊՎ-ում և ռազմական ոստիկանության մեկուսարաններում ոստիկանության աշխատակիցների կողմից ծեծի, խոշտանգման և հոգեբանական ճնշումների փաստերի մասին: Ըստ կալանավորների վկայության նման մեթոդները զանգվածային բնույթ են կրում թե քաղաքացիական, թե զինվորական անձանց նկատմամբ: Մեր կողմից կալանավորների ընդունման և գննության մատյանների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ կալանավորված անձանց զգալի մասը ՁՊՎ-ից քրեակատարողական հիմնարկություն ընդունվում են վնասվածքներով:

Այցելության ժամանակ պատժախուցը և մոլեգնախուցը դատարկ էին: Պատժախուցը այցի ժամանակ (ցերեկվա ժամը 12:00-13:00) խավար էր, լուսավորությունը անբավարար, սանհանգույցը առանձնացված չէր: Պատժախցի հատակը նախկինում բետոնապատվածի փոխարեն այժմ տախտակապատված էր: Պատժախուցը մեկտեղանոց է, մակերեսը 5-6 քմ:

Մոլեգնախցի պատերը բետոնապատված էին, այլ առարկաներ չկային: Բացակայում էր նաև սանհանգույցը:

Պատժախցում և մոլեգնախցում փակցված չէ կալանավորված անձանց իրավունքների և պարտականությունների մասին թերթիկը:

Համարում ենք, որ նման պայմաններում մարդկանց պահելը կարելի է գնահատել որպես անմարդկային վերաբերմունքի դրսևորում:

.Աբովյանն քրեակատարողական հիմնարկ

.Աբովյանն քրեակատարողական հիմնարկում պահվում են կալանավորված և դատապարտված կանայք եւ անչափահասներ: Կալանավորվածների համար նախատեսված է առանձին մասնաշենք, որտեղ կանայք և անչափահասները պահվում են առանձին խցերում: Մասնաշենքն ունի 16 խուց երկու հարկերում: Ընդ որում, առաջին հարկի խցերը չափազանց խոնավ են, և այնտեղ կալանավորվածներին պահելը, առավել ևս հաշվի առնելով, որ նրանք կանայք և անչափահասներ են, անցանկալի է:

Խցային պայմանները հիմնարկում չափազանց հեռու են բարվոք լինելուց: Խցերում չի պահպանվում 1 անձի համար նախատեսված 4քմ. տարածքի չափանիշը: .Աբովյանն ՔԿՀ-ը միակն է, որտեղ պատուհանների ճաղավանդակները տեղադրված են և դրսի կողմից և ներսի, որի պատճառով կալանավորները չեն կարողանում բացել պատուհանները: Ամառը օդափոխությունն ապահովելու նպատակով ղեկավարության կողմից հանվում են պատուհանների ապակիները, ինչը չի կարող հարցի լուծում համարվել: Անվտանգության նկատառումներով վերջերս սկսել են ներսի կողմից ճաղավանդակներ տեղադրել ցմահ դատապարտյալների խցերում: Դրանք տեղադրվում են այնպես, որպեսզի պատուհանը բացելու հնարավորություն լինի :

Խցերում ջրատար համակարգը ծայրաստիճանն մաշված է: Հիմնարկում չկա ջեռուցման համակարգ: Ձմեռային ամիսներին ջեռուցումը կատարվում է էլեկտրական սարքավորումների միջոցով: Սակայն գիշերային ժամերին հոսանքը խցերում անջատվում է, և կալանավորները խցերում մրսում են: Ղեկավարությունը սա բացատրում է էլեկտրաէներգիայի խնայողությամբ:

Կին կալանավորները բողոքում էին անձնական հիգիենայի ապահովման ոչ բավարար հնարավորություններից: Ըստ օրենքի հիմնարկը պարտավոր է շաբաթը առնվազն 1 անգամ ապահովել կալանավորների լոգանքը: Սա չի նշանակում, որ հատկապես կանանց համար չի կարելի լոգանքը կազմակերպել ավելի հաճախ, սակայն այդպիսի նախաձեռնություն չի դրսևորվում: .Աբովյանն հիմնարկի խցերի մի մասում սանհանգույցները այնպես են կառուցված, որ դրանք կարելի է լողասենյակներ դարձնել, այդպիսով ապահովելով կանանց ամենօրյա ցնցուղով լողանալու հնարավորություն: Բացի այդ, չնայած ՀՀ կառավարության որոշմամբ սահմանված .Քրեակատարողական համակարգում պահվող անձանց սննդի, հանդերձանքի, անկողնային եւ սանիտարահիգիենիկ պարագաների չափաբաժինների⁴ե, ըստ որի կանանց համար նախատեսված են հիգիենիկ պարագաներ, հիմնարկը պետության կողմից դրանք չի ստանում: Կալանավորներին հիգիենիկ պարագաներով մասամբ ապահովում են հարազատները և բարեգործական կազմակերպությունները:

Հիմնարկն ունի ընդամենը մեկ զբոսահրապարակ: Հաշվի առնելով, որ կին և անչափահաս կալանավորները ունեն օրական երկու ժամյա զբոսանքի հնարավորություն, ապա ակնհայտ է, որ այդ զբոսահրապարակը չի կարող ապահովել օրենքի պահանջները:

.Աբովյանն ՔԿՀ-ն ունի տեսակցության չորս սենյակ, որոնք նույնպես վերանորոգման կարիք ունեն, կահույքը՝ աթոռներ են եւ կիսաջարդ բազկաթոռներ, ջեռուցում նախատեսված չէ, երկու սենյակներում վարդակներ չկային: Դա նշանակում է, որ այդ սենյակները հնարավոր չէ տաքացնել նույնիսկ էլեկտրական սարքերով: Սենյակներից

⁴ N 413-Ն, 2003 թվականի ապրիլի 10

մեկը պատուհաններ չունի, մյուսների պատուհանները ներկված են եւ չեն բացվում, փողոցից լսվում է սենյակում ընթացող զրույցը: Տեսակցության սենյակների մոտակայքում չկա զուգարան, ինչը ջեռուցման բացակայության հետ մեկտեղ կարող է ազդել տեսակցությունների տևողության վրա:

.Արովյանե քրեակատարողական հիմնարկում հանձնուքի փոխանցման համար սենյակ նախատեսված չէ: Այն ընդունվում է դեպի փողոց բացվող պատուհանից: Հանձնուքի փոխանցման կարգի վերաբերյալ կամ այլ փաստաթղթեր փակցված չեն: Հանձնուք բերող հարազատները ստիպված են դրսում սպասել մինչև հանձնուքը կընդունվի: Մոտակա զուգարանը գտնվում է ադմինիստրացիայի մասնաշենքում, ինչը նույնպես անհարմարություններ է առաջացնում: Խմբի այցելություններից մեկի ժամանակ գրանցվել է դեպք, երբ մի քաղաքացի, որ իր մանկահասակ երեխայի հետ հանձնուք էր բերել, երկար ժամանակ կանգնել էր հերթում, ինչից հետո նրան հայտարարել էին, որ աշխատանքային ժամն ավարտվել է, և հանձնուքներ այլևս չեն ընդունվում: Հաշվի առնելով, որ .Արովյանե ՔԿՀ-ն միակն է Հայաստանում, ուր պահվում են կանայք և անչափահասներ, և մարդիկ հաճախակի հեռավոր շրջաններից են գալիս, համարում ենք նման վերաբերմունքը անթույլատրելի:

Այս ամենից կարելի է եզրակացնել, որ չնայած վերջին տարիներին այլ ՔԿՀ-ներում իրականացվելու են լայնամասշտաբ շինարարական և վերանորոգման աշխատանքներ, .Արովյանե ՔԿՀ-ն կարծես դուրս է մնացել ուշադրությունից: Առավել ևս երբ փորձում ենք համեմատել կանանց և անչափահասների համար ստեղծված պայմանները իրավապահ մարմինների նախկին աշխատակիցների համար ստեղծած պայմանների հետ:

Առաջարկություններ՝

1. Առաջնահերթության կարգով վերանորոգել կալավորվածներին պահելու մասնաշենքը:
2. Հաշվի առնելով, որ խցերի ջեռուցումը կատարվում է էլեկտրական սարքերի միջոցով բացառել հոսանքի անջատումները խցերում:
3. Ավելացնել լոգանք ընդունելու հաճախականությունը կանանց համար:
4. Կանանց ապահովել հիգիենիկ պարագաներով:
5. Ստեղծել սպասարահ հարազատների համար, որտեղ փակցնել անհրաժեշտ փաստաթղթերը:
6. Վերանորոգել տեսակցության սենյակները: Դրանց մոտակայքում կառուցել զուգարան, որից թե՛ կալանավորները, թե՛ հարազատները կկարողանան ազատ օգտվել:
7. Ավելացնել զրոսահրապարակների քանակը:
8. Բացառել 1-ին հարկի խցերի օգտագործումը:

.Նուբարաշենե քրեակատարողական հիմնարկ

.Նուբարաշենե քրեակատարողական հիմնարկը Հայաստանի կենտրոնական ԿՊՎ-ն է: Հիմնարկը կատարում է ինչպես ԿՊՎ-ի, այնպես էլ բաշխիչ հիմնարկի դեր: Բացի այդ, այստեղ է պահվում ցմահ դատապարտյալների մեծ մասը:

.Նուբարաշենե քրեակատարողական հիմնարկում բոլոր խցերը միանման են՝ ունեն նույն մակերեսը (30քմ) եւ ի սկզբանե նախատեսված են եղել 12 հոգու համար (բացառություն է կազմում 6-րդ մասնաշենքը), սակայն վերջին տարիներին 2-4 մահճակալներ ապամոնտաժվել են, որի ծնորհիվ հիմնականում ապահովվում է 1 անձի համար 4քմ չափանիշը: Վերջին տարիներին իրականացված վերանորոգման աշխատանքների արդյունքում խցերում զուգարանները մեկուսացվել են: Հիմնականում պատուհանները չունեն ապակի և պատված են պոլիէթիլենով: Բացակայում են կալանավորների անձնական փոքր պահարանները:

Հիմնարկի 6-րդ բաժանմունքը գտնվում է հիմնական կառույցին կից մասնաշենքի 2-րդ հարկում: Բաժանմունքում տեղակայված է 15 խուց: Այստեղ կալանավորները տեղաբաշխվում են այն սկզբունքով, որ առավելապես մեկուսացված լինեն շրջապատից՝ կախված քրեական գործի առանձնահատկությունից: Մասնաշենքում գործում է առավել խիստ կարգ:

Բաժանմունքն ունի իր բաղնիքը և զբոսանքի վայրը: Բաղնիքն ունի 2 բաժանմունք՝ նախասրահ և լոգարան: Նախասրահը յուղաներկված է, պատերին հարմարեցված են կախիչներ՝ հագուստի համար: Լոգարանը ունի 5 բաժանմունք:

Հիմնականում չի պահպանվում նախատեսված օրական 1 ժամյա զբոսանքը: Դա բացատրվում է անձնակազմի սակավությամբ: Զբոսահրապարակներում չկա սպորտով զբաղվելու հնարավորություն:

Չնայած Խմբի անդամները բազմիցս դիմել են հիմնարկի ղեկավարությանը կարանտինային խցերի կալանավորներին անկողնային սպիտակեղենով ապահովելու առաջարկությամբ, հարցը դեռևս լուծված չէ:

Արձանագրվել են դեպքեր, երբ ազատագրկվածների կողմից ուղարկված նամակները չեն հասել հասցեատերերին, ինչպես նաև նրանց ցանկությունները հանդիպելու լրագրողների հետ մերժվել են:

2005թ. ընթացքում Խումբը մի շարք ահազանգեր է ստացել .Նուբարաշենե ՔԿՀ-ի աշխատակազմի կողմից ազատագրկվածների նկատմամբ կիրառվող բռնությունների վերաբերյալ (տես .Խոշտանգումների և դաժան վերաբերմունքի կանխարգելումն բաժինը): Նման փաստերի առկայությունը, ինչպես նաև դրանց ուսումնասիրման ոչ լիարժեք լինելը լուրջ մտահոգության տեղիք են տալիս: Կարծում ենք, որ անհրաժեշտ է նշված փաստերը ՀՀ Արդարադատության նախարարության կողմից անաչառ և բազմակողմանի ուսումնասիրության ենթարկվեն հետազայում նմանատիպ երևույթները բացառելու համար:

Առաջարկություններ՝

1. Ապահովել կալանավորների օրական 1 ժամյա զբոսանքը:
2. Բարելավել սննդի որակը:
3. Ապահովել նամակագրության իրավունքն ու գաղտնիությունը:
4. Կարանտինում պահվող կալանավորներին ապահովել անկողնային սպիտակեղենով:
5. Զբոսահրապարակներում հնարավորություն ստեղծել ազատագրկվածների համար զբաղվելու սպորտային խաղերով:

,Վարդաշենե քրեակատարողական հիմնարկ

,Վարդաշենե քրեակատարողական հիմնարկը նախատեսված է իրավապահ մարմինների նախկին աշխատակիցների համար: Այն բաղկացած է վարչական և ազատազրկվածներին պահելու համար նախատեսված մասնաշենքերից: Ընդ որում, ազատազրկվածներին պահելու համար նախատեսված մասնաշենքը բաղկացած է 2 գոտուց՝ կալանավորների և դատապարտյալների:

2003-2005թթ. հիմնարկը հիմնովին վերանորոգվել է, տեղադրվել են ժամակակից պատուհաններ: Խցերը 2-4 տեղանոց են, Հատակները՝ փայտյա: Զուգարանները մեկուսացված և սալիկապատված են: Մենդի որակը բավարար է: Չնայած լույսի անջատիչները գտնվում են խցերից դուրս, սակայն ,Վարդաշենը միակ հիմնարկն է, ուր խցերում կիրառվում է 2 տիպի լուսավորություն՝ ցերեկային և գիշերային: Յուրաքանչյուր կալանավորի համար նախատեսված է անձնական իրերի փոքրիկ պահարան:

Հիմնարկն ունի երկու մեծ զբոսահրապարակ: Ի տարբերություն մյուս ՔԿՀ-ների, այստեղ զբոսահրապարակները վերևից ճաղապատված չեն: Կալանավորները զբոսանքի են հանվում ոչ թե ըստ խցերի, այլ խառը տարբերակով (հաշվի առնելով, որ նույն քրեական գործով կալանավորները չշփվեն միմյանց հետ): Այս հանգամանքը հոգեբանական դրական ազդեցություն կարող է ունենալ, քանի որ կալանավորները շփման հնարավորություն ունեն ոչ միայն իրենց խցակիցների, այլև այլ անձանց հետ:

Ըստ հարցումների հիմնարկում անձնակազմի վերաբերմունքը կալանավորների նկատմամբ հիմնականում էականորեն տարբերվում է այլ ՔԿՀ-ներից: Վերաբերմունքը առավել բարյացակամ է և զերծ համակարգում ընդունված կարծրատիպերից:

Ներկայումս Հայաստանում գործող քրեակատարողական հիմնարկներից այստեղ ազատազրկվածներին պահելու պայմանները առավել մոտ են միջազգային չափանիշներին:

,Գյումրիի քրեակատարողական հիմնարկ

Հիմնարկն ունի 24 խուց, որոնցից 18-ը նորոգված էին: Զուգարանները մասնակի մեկուսացված են (պատերը բարձրացված): Տեղանքը, ուր կառուցված է ,Գյումրիի ՔԿՀ–ի շենքը, հարուստ է ստորգետնյա ջրերով, ինչի պատճառով այստեղ կատարվող վերանորոգման աշխատանքները անարդյունավետ են: Հիմնարկի ղեկավարության հավաստմամբ Կարմիր խաչի կազմակերպության հետ ձեռք է բերվել համաձայնություն ստորգետնյա ջրահեռացման աշխատանքներ սկսելու վերաբերյալ:

Խցերում չէր գործում ռադիոցանցը:

Վերջին շրջանում հիմնարկի բուժանձնակազմը համալրվել է նոր մասնագետներով՝ վիրաբույժ, ատամնաբույժ, քիթ-կոկորդի մասնագետ: Բուժմասնաշենքը առանձին մեկ հարկանի շինություն է, ուր խիստ խոնավության պատճառով նորոգման աշխատանքներ ընդհանրապես չեն կատարվում:

Հիմնարկի տեսակցության սենյակը շատ փոքր է, և դժվար է ապահովել օրենքով նախատեսված տեսակցությունների չափաքանակը:

Մնունդ

ԿՊՎ-ներում սննդի չափաբաժինները սահմանված են ՀՀ Արդարադատության նախարարության քրեակատարողական հիմնարկներում պահվող անձանց սննդի օրական միջին չափաբաժիններին մասին⁵ ՀՀ կառավարության որոշումով: Սակայն ցանկում հաստատված սննդամթերքի զգալի մասին Խմբի անդամները հիմնարկներում երբևիցե չեն հանդիպել (միրգ, հուրթեր, պանիր, կաթ, ձու և այլն):

Հայաստանի Հանրապետության քրեակատարողական հիմնարկների նյութական ապահովումը կատարվում է կենտրոնացված մատակարարման սկզբունքի համաձայն: Այսինքն, Քրեակատարողական վարչությունը կատարում է անհրաժեշտ գնումները ,Պետական գնումների մասին օրենքի համաձայն եւ մատակարարում հիմնարկներին: Այդ պատճառով որոշ սննդամթերքների բացակայությունը կամ եղած սննդամթերքի ցածր որակը հիմնարկի ղեկավարության կողմից չի կարող վերահսկվել: Եղած համակարգը բավականին ծախսատար է, քանի որ ամբողջ սննդամթերքը ստացվում է Երևանից և մարզերում գտնվող հիմնարկները տրանսպորտային մեծ ծախսերի առաջ են կանգնում: Կարծում ենք, որ եթե բյուջետային միջոցները հատկացվեին անմիջապես հիմնարկներին, հնարավոր կլիներ նաև արդյունավետ վերահսկել և՛ սննդի որակը, և՛ տեսականին:

Ինչ վերաբերում է հիմնարկներում ազատազրկվածներին տրվող սննդի որակին, ապա բացառությամբ 1-2 հիմնարկների, այն անբավարար է: Այդ պատճառով ազատազրկվածները հնարավորության դեպքում աշխատում են չօգտվել հիմնարկի կողմից պատրաստված ճաշերից: Մնունդը հիմնականում պատրաստում են տնտեսմասի դատապարտյալները, որոնք չունեն խոհարարի մասնագիտություն և չեն անցել համապատասխան դասընթացներ:

Որոշ ՔԿՀ-ների խոհանոցներում տիրում է հակասանիտարական վիճակ (.Նուբարաշեն, .Գյումրի): Խմբի այցելությունների ընթացքում հազվադեպ ենք հանդիպել, երբ խոհանոցում պահպանված է եղել նախորդ ճաշի նմուշը, ինչը թույլ կտար համաճարակների կամ սննդային թունավորումների դեպքում պարզել դրանց պատճառները:

Խոհանոցներում չկան սառնարաններ, ուր հնարավոր կլիներ պահել պահեստից ստացված սննդամթերքը: Հատկապես դա կարևոր է հանգստյան օրերին, քանի որ այդ օրերի համար սնունդը ստացվում է նախօրոք:

Ոչ բոլոր հիմնարկներն են ապահովում դիետիկ սննդով այն ազատազրկվածներին, ովքեր ունեն դրա կարիքը:

Անմխիթար վիճակում են սննդի պահեստները, ինչի պատճառով պահեստավորված մթերքի զգալի մասը փչանում է: Հատկապես հակասանիտարական և հակահիգիենիկ վիճակում են թթվի հորերը:

,Գորիսե ՔԿՀ-ում ստացվել է տեղեկատվություն ազատազրկվածներին, որպես պատիժ, ճաշից զրկելու դեպքերի մասին: .Նուբարաշեն ՔԿՀ-ից նույնպես բազմաթիվ բողոքներ են ստացվել այն մասին, որ պատժախցում գտնվողները զրկվում են ճաշից: Մա և՛ ՀՀ օրենսդրության, և՛ միջազգային չափանիշների կոպիտ խախտում է:

Հիմնարկներում նաև տարբեր էր հացի որակը: .Նուբարաշեն, .Գորիսե եւ ,Վանաձորե հիմնարկները ունեն հացի փուռ: Ընդ որում, .Նուբարաշեն հիմնարկն ունի

⁵ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2003 թվականի ապրիլի 10-ի N 413-Ն որոշում:

նաև այրադաց: Եթե ,Գորիսե-ի ու ,Վանաձորե-ի հացի որակը բավարար էին, ապա ,Նուբարաշենե-ի հարցված կալանավորվածները միաբերան նշում էին, որ հացի որակը հեռու է բավարար լինելուց (խոնավ է եւ թթված): Խումբը այցելեց այդ փուռը եւ համոզվեց, որ հացի որակը ցածր է:

Միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ սննդի որակը հիմնարկներում հեշտությամբ կարելի է բարելավել այն դեպքում, երբ աշխատակազմը նույնպես իրավունք կունենա օգտվել այդ սննդից, ինչը Հայաստանում ներկայումս արգելված է: Ավելին, հաճախ հանդիպում ենք դեպքերի, երբ խոհարարները իրենց համար առանձին սնունդ են պատրաստում և չեն օգտվում մնացած ազատագրկվածների համար իրենց իսկ կողմից պատրաստած սննդից:

Առաջարկություններ`

1. Բարձրացնել սննդի որակը:
2. Պահեստներում ապահովել սննդի պահպանության համար պատշաճ պայմաններ:
3. Խոհանոցներում ապահովել պատշաճ սանիտարահիգիենիկ վիճակ:
4. Խոհանոցները ապահովել սառնարաններով:
5. Ապահովել դիետիկ սնունդ ստանալու հնարավորություն բոլոր հիմնարկներում:
6. Ապահովել ազատագրկվածների սնունդը ըստ կառավարության կողմից հաստատված ցանկի:
7. Մննդի ձեռք բերման համար նախատեսված միջոցները հատկացնել անմիջապես հիմնարկներին:

Բուժապասարկում

Բոլոր ՔԿՀ-ներում բուժապասարկումը հեռու է բավարար լինելուց: Հիմնարկները համալրված չեն ինչպես անհրաժեշտ մասնագետներով, այնպես էլ բժշկական սարքավորումներով և դեղորայքով: Բացի Նուբարաշեն-ից, մնացած հիմնարկներում չկան գործող ֆյուլորոգրաֆիայի սարքավորումներ: Մոտավորապես 6 ամիսը մեկ անգամ հիմնարկներ է այցելում ֆյուլորոգրաֆիայի անցկացման համար սարքավորված մեքենա, եւ ախտորոշվում են բոլոր կալանավորվածները: Մեր կարծիքով անմիջապես կարանտինային փուլում թոքախտի ախտորոշման հնարավորության բացակայությունը թույլ չի տալիս արդյունավետ պայքարել այդ հիվանդության տարածման դեմ: Նույնը վերաբերում է նաեւ այլ տարափոխիկ հիվանդություններին: Միայն Նուբարաշեն ՔԿՀ-ն է համալրված տարբեր պրոֆիլների բժշկական անձնակազմով, որը նաեւ միակն է, որ ունի հոգեբույժ: Առավել մեծ է հոգեբույժի անհրաժեշտությունը ,Գորիսե ՔԿՀ-ում, ուր դատապարտյալները պահվում են բանտային ռեժիմում:

Ատամնաբուժական ծառայությունը բոլոր ՔԿՀ-ներում, բացի ատամ հեռացնելուց, այլ բուժում չի իրականացնում: Ատամնաբուժական սարքավորումները հնամաշ են, և գործնականում հնարավոր չէ բուժում իրականացնել:

Դեղորայքի մատակարարումը ՔԿՀ-ներ կատարվում է կենտրոնացված ,Հիվանդանոց դատապարտյալների համարե ՔԿՀ-ից, որը բացարձակապես իրեն չի արդարացնում: ՔԿՀ-ներում չի բավարարում ինչպես դեղորայքի տեսականին, այնպես էլ քանակությունը: Կալանավորները, որպես կանոն, օգտվում են հարազատների կողմից բերված դեղորայքից: Հիմնարկների կողմից ինքնուրույն գնումներ կատարելու հնարավորությունը հատկապես կարեւոր է այն դեպքում, երբ որեւէ դեղամիջոցի հրատապ անհրաժեշտություն է առաջանում: Այս դեպքում մատակարարման գործող մեխանիզմը ընդհանրապես կիրառելի չէ: Այսպիսի դեպքերի համար անհրաժեշտ է կամ որոշակի գումար տրամադրել հիմնարկներին, կամ պետք է լինի դեղատների ցանց, որից հիմնարկները կկարողանան անկանխիկ գնումներ կատարել:

Ըստ ,Ձերբակալվածներին եւ կալանավորվածներին պահելու մասին ՀՀ օրենքի 21 հոդվածի ,Մասնագիտացված բուժօգնության կարիք ունեցող ձերբակալված կամ կալանավորված անձը փոխադրվում է հատուկ մասնագիտացված կամ քաղաքացիական բուժհաստատությունե, սակայն օրենքի այս դրույթը արդյունավետ չի գործում և կապված է բյուրոկրատական քաշքշուկների հետ:

Խմբի կողմից կատարված դիտարկումները վկայում են այն մասին, որ ուսումնասիրված բժշկական արձանագրություններում ներառված են վնասվածքների սեղմ նկարագրությունը, շատ հազվադեպ՝ նաև ազատազրկվածի կողմից տրված բացատրությունը, թե ինչպես է այդ վնասվածքը ստացել: Անհատական գրույցների ընթացքում պարզվել է, որ բժշկական քննությունը հաճախ անցկացվում է նաև ոչ բժշկական անձնակազմի ներկայացուցիչների ներկայությամբ: Նման աշխատելաձևը բժշկական գաղտնիության սկզբունքի խախտում է և կարող է խոչընդոտել, որ մարդիկ իրեց հետ կատարվածի մասին ճշգրիտ ցուցմունքներ տան:

Շատ դեպքերում ազատազրկվածները տեղեկացված չեն լինում, որ ազատազրկման վայր մուտք գործելուն պես բոլորն անհապաղ պետք է ենթարկվեն բուժզննման տվյալ հիմնարկի բժշկական անձնակազմի կողմից: Այլապես ինչպե՞ս պատճառաբանել այն

հանգամանքը, որ Նուբարաշենե քրեակատարողական հիմնարկում գտնվող Ա. Վ.-ն, երբ նրա անձնական գործերին կցված են եղել հանրապետության հոգեբուժարանի համապատասխան հաստատող տեղեկանքն առ այն, որ նա տառապում է հոգեկան հիվանդությամբ, միայն մեր միջամտությունից հետո է տեղափոխվել համապատասխան հիմնարկի հոգեկան հիվանդների համար նախատեսված բաժանմունք:

Առաջարկություններ՝

1. ՔԿՀ-ները համալրել անհրաժեշտ բուժսարքավորումներով, հատկապես ֆյուրորգրաֆիկ սարքով, եւ ատամնաբուժական սարքավորումներով:
2. ՔԿՀ-ները դեղորայքի անհրաժեշտ տեսականիով և քանակությամբ ապահովելու համար դեղորայքի համար նախատեսված գումարը տրամադրել ՔԿՀ-ներին:
3. Կանոնակարգել և պարզեցնել անհրաժեշտության դեպքում հիվանդ կալանավորներին քաղաքացիական բուժհաստատություն տեղափոխելու հարցը:
4. Քաղաքացիական բուժհաստատությունների հետ պայմանագրեր կնքել, ապահովելով անհրաժեշտ բժիշկ-մասնագետների պարբերաբար այցելությունները ՔԿՀ-ներ:
5. Համակարգում բուժապասարկումը արդյունավետ դարձնելու համար ՔԿՀ-ների բուժճառայությունը փոխանցել Առողջապահության նախարարություն:
6. Պետք է գրանցվեն բժշկական քննության ենթակա անձի կողմից արված բոլոր հայտարարությունները (ներառյալ՝ իր առողջական վիճակի նկարագրությունը և վատ վերաբերմունքի մասին ցանկացած հայտարարություն), ինչպես նաև օբյեկտիվ բժշկական արդյունքների ամբողջական պատկերը՝ հիմնված մանրամասն բժշկական քննության վրա: Մարմնական վնասվածքների մասին պետք է հայտնվի համապատասխան մարմիններին:
7. ՔԿՀ-ներում բժշկական քննությունները պետք է իրականացվեն հիմնարկի բժիշկների կողմից: Չպետք է թույլ տալ, որ բժշկական քննություններն անցկացնեն ոչ բժշկական անձնակազմի անդամները: Բժշկական քննությունները պետք է անցկացվեն նրանց լսողության եւ տեսողության սահմաններից դուրս:
8. Ապահովել ազատագրված անձանց բուժօգնության դիմելու գաղտնիությունը, օրինակ՝ փակ ծրարի մեջ ուղարկվող նամակի միջոցով : Ազատագրվածան վայրի ծառայողները չպետք է փորձեն վերահսկել բժշկին դիմելու խնդրանքը:

Հոգեբանական խնդիրները քրեակատարողական հիմնարկներում

Հաշվետու ժամանակահատվածում ՔՀԿ այցելությունները հնարավորություն են տվել կատարել հետևյալ եզրակացությունները.

Խցերի կենցաղային պայմանների բարելավումը և ազատագրվածների քանակի կրճատումը նախապայման են հանդիսանում նպաստավոր հոգեբանական, միջանձնային մթնոլորտի ստեղծմանը:

ՔԿՀ ՍՀԻԱ (քրեակատարողական վարչական, սոցիալական, հոգեբանական և իրավական աշխատանքների) բաժնի կողմից կազմված ,Կալանավորված անձանց ուսումնասիրության քարտե-ի և ,Դատապարտյալների անհատական քարտե-ի քննարկումը և ներդրումն առավել արդյունավետ են կատարվել ,Աբովյանե, ,Էրեբունիե, ,Գյումրիե և ,Երևան կենտրոնե ՔԿ հիմնարկներում:

Ազատազրկվածների հոգեբանական վիճակների վրա մեծ ազդեցություն ունի ՔԿ հիմնարկի լիարժեք բժշկական ծառայության առկայությունը և աշխատանքը: Սակայն ոչ բոլոր ՔԿ հիմնարկների բժշկական ծառայություններն են ապահովված անհրաժեշտ բժշկական գործիքներով, սարքավորումներով ու մասնագետներով:

Հատուկ ուշադրության խնդիր է ազատազրկվածների զբաղվածության հարցը: Ազատազրկման պայմանները և զբաղվածության բացակայությունը բացասաբար են ազդում նրանց վերափոխման և հասարակություն վերադառնալու գործընթացի վրա: Այս խնդիրը որոշ չափով լուծված է ,Աբովյանե ՔԿՀ-ում:

Չնայած որոշ հիմնարկներում գործում է հոգեբանական ծառայություն, սակայն այն դեռևս հեռու է բավարար լինելուց:

Առաջարկություններ՝

1. Հատուկ ուշադրություն դարձնել ՔՀԿ-ի աշխատակիցների հոգեբանական վիճակների բարելավմանը:
2. Հոգեբանական աշխատանքների արդյունավետության բարձրացման նպատակով կազմակերպել որակավորման բարձրացման և ուսուցման դիֆերենցված դասընթացներ՝ հոգեբանների, սոցիալական աշխատողների և տարբեր ծառայությունների աշխատակիցների համար: Արդարադատության նախարարության աջակցությամբ նման ուսուցումներ են կազմակերպվել ՔԿՀ-ների տարբեր ծառայությունների աշխատակիցների համար:
3. Մշակել շերտավորված հոգեբանական գործնական ձեռնարկներ՝ քրեակատարողական հիմնարկների աշխատակիցների համար:
4. Բացահայտել և շտկել այն հոգեկան փոփոխությունները, որոնք առաջանում են մարդկանց մեջ՝ ազատազրկվելու պահից:
5. Ուսումնասիրել և բարելավել միջանձնային և սոցիալ հոգեբանական մթնոլորտը քրեակատարողական հիմնարկներում:
6. Ստեղծել այնպիսի հոգեբանական վիճակ, որը նպաստի ազատազրկվածների դարձի բերմանը և հասարակության լիարժեք անդամ դառնալուն:
7. Ուսումնասիրել և բարելավել ՔԿՀ-ի աշխատակիցների հոգեբանական վիճակները:

Կապ արտաքին աշխարհի հետ

Տեսակցություններ

Ըստ ,Ձերբակալվածներին եւ կալանավորվածներին պահելու մասին ԶՀ օրենքի⁶, կալանավորված անձանց թույլատրվում է ունենալ ամսական առնվազն երկու տեսակցություն՝ մինչեւ 3 ժամ տևողությամբ: Նախաքննական մարմինը կարող է արգելել կալանավորվածի տեսակցությունները մերձավոր ազգականների, ՁԼՄ-ների ներկայացուցիչների եւ այլ անձնաց հետ: Գործնականում հիմնարկների ղեկավարության կողմից սա հասկացվում է որպես առավելագույնը 2 տեսակցություն: Ընդ որում, որոշ հիմնարկներում հերթական տեսակցությունը տրամադրվում է, երբ վերջի տեսակցությունից անցել է ոչ պակաս քան 15 օր: Նույնպես ընդունված կարգ է, երբ նոր հիմնարկ բերված կալանավորին առաջին 15 օրվա ընթացքում տեսակցություն չի տրամադրվում:

Տեսակցություններ ստանալու հետ կապված կան խնդիրներ ,Գորիսե ՔԿՀ-ում: Կալանավորվածների մեծ մասը համուզված էր, որ կալանքի մեջ գտնվելու ընթացքում իրենք կարող են տեսակցել հարազատների հետ միմիայն քննիչի թույլտվությամբ: Կային նաև կալանավորներ, ովքեր գիտեին օրենքի դրույթները, սակայն կարծում էին, որ քննիչը արգելել է իրենց տեսակցությունները, չնայած ղեկավարության հավաստմամբ ոչ մի կալանավորի տեսակցություններն արգելելու մասին քննիչների կողմից ուղարկված գրություն հիմնարկում չի ստացվել: Սա վկայում է այն մասին, որ կալանավորները չեն տեղեկացվում իրենց իրավունքների մասին:

ՔԿՀ-ներում տեսակցության համար նախատեսված սենյակների քանակը և պայմանները տարբեր են: Ընդ որում, չկա որևէ չափանիշ ըստ որի հնարավոր լինի կանոնակարգել տեսակցության սենյակների քանակը ըստ հիմնարկում պահվող կալանավորների քանակի: Օրինակ, եթե ,Աբովյանում տեսակցության սենյակները գրեթե միշտ դատարկ են, ապա ,Նուբարաշենում մեծ հերթեր են գոյանում: Այդ պատճառով նաև սահմանափակվում է 3-ժամյա տեսակցության իրավունքը:

Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված են տվյալներ հիմնարկներում հարազատների հետ տեսակցությունների սենյակների քանակի և հնարավոր միաժամանակ անցկացվող տեսակցությունների քանակի վերաբերյալ:

	Երևան Կենտրոն	Նուբարաշեն	Աբովյան	Գյումրի	Գորիս	Վանաձոր	Վարդաշեն
Տեսակցության սենյակների քանակը	3	1	4	1	2	3	1
Մինչև 5 տարեկան երեխաների հետ տեսակցության սենյակներ	-	1	-	-	-	1	-

⁶ հոդված 17

Հնարավոր միաժամանակ անցկացվող տեսակցությունների քանակը	3	7	4	3	1	2	5
Մինչև 5 տարեկան երեխաների հետ հնարավոր միաժամանակ անցկացվող տեսակցությունների քանակը	-	1	-	-	-	1	-

.Երևան-Կենտրոնն հիմնարկում չկա տարաբաժանում քննչական և հարազատների հետ տեսակցությունների սենյակների միջև: Տեսակցությունների սենյակները ջեռուցվում են: Սենյակներում կան բազմոց, աթոռ, բազկաթոռ: Հատակները՝ մանրահատակ, պատերը՝ պաստառ, կան կախիչներ: Պատերին անգլերեն և հայերեն հայտարարություններ են փակցված, ուր բացատրվում է սենյակից դուրս գալու կարգը: Կա կանչի կոճակ: Մոտակայքում կա սանհանգույց:

.Արժյանն հիմնարկում կա տարբեր չափի չորս տեսակցության սենյակ: Ընդհանուր սենյակների վիճակը անմխիթար է: Պատերին փակցված ոչ մի փաստաթուղթ չկա: Սենյակներից ոչ մեկում օդափոխության համակարգ չկա: Սենյակներում ջեռուցում նախատեսված չէ: Երկու սենյակներում վարդակներ չկան, ինչը նշանակում է, որ այդ սենյակները հնարավոր չէ ջեռուցել նույնիսկ էլեկտրական սալիկներով: Սանհանգույց նախատեսված չէ:

.Գյումրիի ԲԿՀ-ի տեսակցության սենյակում հնարավոր է կազմակերպել միաժամանակ 3 տեսակցություն: Կալանավորների եւ այցելուների միջև կա միջնորմ, բայց երկու կալանավորվածի (երկու տարբեր այցելուի) միջև՝ ոչ: Դա ըստ էության հնարավոր էլ չէ, քանի որ տարածքը նեղ է (3մx2մ) , ունի մեկական մուտք կալանավորվածների և հարազատների համար: Օդափոխության համակարգ չկա: Հատակը բետոնից է: Սենյակներում փաստաթղթեր փակցված չեն: Սանհանգույցը մոտակայքում է, վերանորոգված, սակայն խոնավության պատճառով սալիկները թափվել են:

.Նուբարաշենն ԿՊՎ-ի մեկուսարանում կա հարազատների հետ տեսակցության համար նախատեսված մեկ ընդհանուր տեսակցության սենյակ, որտեղ կարող են տեղի ունենալ միաժամանակ 7 տեսակցություն, առանձնացված է ապակով, յուրաքանչյուր մասում կա մեկ փոքր երկաթե նստարան, որը ամրեցված է կողքի պատին եւ բավականին բարձր է: Սենյակը չունի պատուհաններ և չի օդափոխվում: Լուսավորությունը միայն արհեստական է: Հարազատների համար սանհանգույց մոտակայքում չկա:

.Վանաձորի ԲԿՀ-ի տեսակցության համար նախատեսված է միջանցքի վերջում գտնվող տարածքը, որը մեկուսացված է մետաղյա ցանցով: Այնտեղ կան երկու սեղան եւ երկու նստարան: Առաստաղի տակ կա մեկ փոքր պատուհան: Առաստաղի տակ գտնվող օդանցքները փողոց են դուրս գալիս: Ձմռան ամիսներին սենյակում շատ ցուրտ է:

.Գորիսն քրեակատարողական հիմնարկում տեսակցության համար նախատեսված սենյակում կան չորս ապակեպատ խցեր: Ներկայումս դրանք չեն օգտագործվում, և տեսակցությունները անց են կացվում միջանցքում: Սենյակը պատուհաններ չունի: Զուգարանը գտնվում է անմիջապես սենյակի կողքին:

Հարկ է նշել, որ Նուբարաշենե եւ Վանաձորե հիմնարկներում կան նաեւ մինչեւ 5 տարեկան երեխաների հետ տեսակցության հատուկ կահավորված սենյակներ (այնտեղ կան բազմոց, բազկաթոռ, խաղալիքներ, նկարներ):

Մեր կարծիքով երեխաների հետ տեսակցության սենյակների առկայությունը խիստ անհրաժեշտ է, քանի որ հատուկ կահավորված այդ սենյակները նվազեցնում են երեխայի մոտ սթրեսի առաջացման հնարավորությունը:

Ինչպես երևում է վերը նկարագրվածից, չկա տեսակցության սենյակների կահավորման ընդհանուր մոտեցում: Այսինքն, որոշ հիմնարկներում հնարավոր է անմիջական շփում, մյուսներում՝ ոչ, ինչը ստեղծում է անհավասար պայմաններ տարբեր հիմնարկներում պահվող կալանավորվածների միջեւ:

Պետք է նաեւ փաստել, որ հիմնարկներում ստեղծված չեն համապատասխան պայմաններ օրենքով նախատեսված 3 -ժամյա տեսակցությունների անցկացման համար:

Ինչ վերաբերում է քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից տեսակցությունները արգելելու մեխանիզմին, ապա ՀՀ օրենսդրությունը ժամկետային պահանջ չի դնում, այսինքն մեկ որոշումով տեսակցությունները արգելվում են ամբողջ նախաքննության (դատաքննության ընթացքում: Այնինչ, **ԽԿԿ**-ն նշում է, որ չնայած տեսակցությունների արգելումը քննչական մեկուսարանում կարող է իրոք անհրաժեշտ լինել նախաքննության տեսակետից, սակայն այդպիսի սահմանափակումը պետք է պարտադիր հիմնավորված լինի գործի նյութերով և մտցվի հնարավորին չափ կարճ ժամկետով⁷:

Մեր տեսակետից ճիշտ կլիներ օրենքում փոփոխություն կատարել, որպեսզի տեսակցության արգելումը կալանքի որոշման նման պետք է կիրառվի որոշակի ժամկետով՝ մեկ կամ երկու ամսով, եւ հետագայում, անհրաժեշտության դեպքում, երկարացվի: Ընդ որում, նախաքննության ընդացքում արգելքի որոշումը ընդունվի դատարանի կողմից՝ վարույթն իրականացնող մարմնի միջնորդությամբ, ինչը թույլ կտա քննել միջնորդության հիմնավորվածությունը:

Հաճախակի են դեպքերը, երբ կալանավորներին չի թույլատրվում տեսակցություն ունենալ լրագրողների հետ, ինչը օրենքի խախտում է:

Նամակագրություն

Ձերբակալվածներին եւ կալանավորվածներին պահելու մասին ՀՀ օրենքի համաձայն նամակագրությունը չի կարող արգելվել, եւ միայն դատարանի որոշմամբ կարող է թույլատրվել նամակագրության գրաքննություն: Կալանավորված անձանց թույլատրվում է իրենց հաշվին նամակագրություն վարել՝ առանց նամակների, հեռագրերի թվի սահմանափակման: Նամակագրությունն իրականացվում է կալանավորվածներին պահելու վայրի վարչակազմի միջոցով եւ, առանց նամակագրության բովանդակությանը ծանոթանալու, ենթակա է արտաքին զննման՝ արգելված առարկաների կամ նյութերի փոխանցումը բացառելու նպատակով⁸: Չնայած նամակագրության իրավունքից օգտվում են քչերը, քանի որ ՔԿՀ-ներում (բացի Երեւան կենտրոնից) տեղադրվել են հեռախոսներ, եւ կալանավորվածները նամակագրության

⁷ ԽԿԿ, Ուկրաինա այցելություն, 2000թ

⁸ Հոդված 17

կարիք չեն ունենում, պետք չէ աչքաթող անել այն օրենսդրական բացերը, որոնք մեր կարծիքով առկա են այդ հարցում:

Ոչ Օրենքում, ոչ էլ Ներքին կանոնակարգում նախատեսված չեն մեխանիզմներ, որոնք ապահովեին նամակագրության գաղտնիությունը: Նամակագրության իրավունքից օգտվող կալանավորվածները նշում էին, որ նամակը բաց վիճակում հանձնվում էր անձնակազմին: Դրանից հետո նամակը, առանց կալանավորվածի ներկայության, ստանձվում էր եւ ուղարկվում հասցեատիրոջը: Բացի այդ, պարզ չէ, թե արտաքին գնությունն անցկացնողի մոտ նամակում արգելված առարկաների կամ նյութերի առկայության կասկածի առաջացման դեպքում, որո՞նք են նրա հետագա գործողությունները: Մեր կարծիքով այդ խնդիրը կարելի է լուծել, եթե ամրագրվեր մեխանիզմ, որով նամակի արտաքին գնությունը կատարվի լուսացույցների միջոցով և կալանավորվածի ներկայությամբ:

Ընդհանրապես հարց է ծագում՝ անհրաժե՞շտ է արդյոք կալանավայրից ուղարկվող նամակի արտաքին գնություն, քանի որ, ըստ Օրենքի, կալանավորվածի մոտ չեն կարող պահվել արգելված առարկաներ կամ նյութեր:

Նույնպես իրավական կարգավորման կարիք կա նամակագրության գրաքննության հարցում: Օրենքով նախատեսված է, որ այն կատարում է քրեական վարույթն իրականացնող մարմինը, սակայն նշված չէ, թե ինչ տեսակի գրաքննություն է իրականացվում: Եթե նամակում հայտնաբերվում է քննությանը խոչընդոտող տեղեկություն, ապա արդյո՞ք այդ նամակը ընդհանրապես չի ուղարկվում հասցեատիրոջը, թե՞ ուղարկվում է միայն անցանկալի տեղեկությունը անընթեռնելի դարձնելուց հետո: Արդյո՞ք նամակի հեղինակը տեղեկացվում է գրաքննության արդյունքների մասին:

Բացի այդ, ճիշտ կլիներ Օրենքում փոփոխություն կատարել, որպեսզի նամակագրության գրաքննության թույլտվությունը տրվի որոշակի ժամկետով, միայն անհրաժեշտության դեպքում հետագայում երկարացվի:

Հեռախոսակապ

2002 թ-ից սկսվել են ՔԿՀ-ներում հեռախոսների տեղադրման աշխատանքները:

Կալանավորները օգտվում են հեռախոսից ըստ հիմնարկի վարչակազմի կազմած ժամանակացույցի:

Մեր կարծիքով անհրաժեշտություն կա ամրագրել հեռախոսակապից օգտվելու իրավունքի նվազագույն հաճախականությունը, ինչպես այն կարգավորված է տեսակցությունների հարցում:

Առանձնահատուկ ուշադրություն ենք ուզում դարձնել այն իրողությունը, որ միայն ,Երեւան կենտրոնն ՔԿՀ-ում դեռեւս չի տեղադրված հեռախոս: Հույս ենք հայտնում, որ այդ հարցը կլինի քրեակատարողական վարչության ուշադրության կենտրոնում եւ շուտափույթ լուծում կստանա:

Հանձնություն

Ըստ Ձերբակալվածներին եւ կալանավորվածներին պահելու մասին ՀՀ օրենքի, կալանավորված անձը կարող է ստանալ ամսվա ընթացքում մինչեւ յոթանասուն կիլոգրամ հանձնուք: Հանձնուքները կարող են ստացվել միանվագ կամ մաս-մաս⁹:

Որպես կանոն հանձնուքների ընդունման կետերը չեն ջեռուցվում:

Երևան կենտրոնէ ՔԿՀ-ում ընդունված կարգ է դարձել, որ հերթական հանձնուքը ընդունվում է նախորդ հանձնուքի ընդունման օրից ոչ պակաս, քան 7 օր հետո: Սա օրենքի խախտում է, և հաշվի առնելով, որ հիմնարկում չկան սառնարաններ, կալանավորների համար լուրջ խնդիրներ են առաջանում:

Գրադարաններ

Հիմնարկների գրադարանների գրքերի քանակը տարբեր է (300-ից – 3000ը: Հիմնականում դա խորհրդային ժամանակներից մնացած գրքեր են, որոնք պահվում են ոչ համապատասխան պայմաններում: Նոր գրքեր ստացվում են խիստ հազվադեպ, այն էլ բարեգործական ճանապարհներով:

Հարկ է առանձնացնել Գյումրիէ ՔԿՀ-ն, ուր գրքերը դասավորված են այբենական կարգով (հայերեն եւ ռուսեր գրքերը առանձին), առկա են քարտագրացուցակ եւ առանձին մատյան, որոնցով կալանավորվածները կարող են ընտրել իրենց հետաքրքրող գրականությունը: Ցանկալի կլիներ, որպեսզի գրադարանից օգտվելը հեշտացնելու համար մյուս հիմնարկները կիրառեին նույն պրակտիկան:

Անհրաժեշտ է միջոցներ հատկացնել գրադարանները նոր գրքերով համալրելու համար, ինչպես նաեւ գրադարաններում գրքեր պահելու համար համապատասխան պայմաններ ստեղծել :

⁹ Հոդված 22

Զբոսանք

Ըստ Ձերբակալվածներին եւ կալանավորվածներին պահելու մասին ՀՀ օրենքի¹⁰, կալանավորվածների զբոսանքի տևողությունը չի կարող պակաս լինել օրական մեկ ժամից: Ընդ որում, կալանավորված կանայք եւ անչափահասները օգտվում են օրական երկու ժամից ոչ պակաս զբոսանքի իրավունքից:

Զբոսահրապարակներում տեղադրված են նստարաններ, իսկ պատերից մեկի վերևում անձրնից պաշտպանելու համար ամրացված է մոտ կես մետր լայնությամբ թիթեղի կտոր: Հիմնարկներում կան հետեւյալ քանակի զբոսահրապարակներ՝

Երեւան կենտրոն	6
Գյումրի	3
Նուբարաշեն	27
Գորիս	4
Արմվյան	1
Վարդաշեն	2
Վանաձոր	2

Չնայած Նուբարաշեն ՔԿՀ-ում կան բոլոր հնարավորությունները զբոսանքը կազմակերպելու համար, սակայն հիմնական խնդիրները առաջանում են հենց այս հիմնարկում: Հանգստյան օրերին զբոսանք ընդհանրապես չի տրվում, ինչը բացատրվում է այդ օրերին անձնակազմի անբավարար քանակով:

Բացի այդ, չնայած Ներքին կանոնակարգում նշված է, որ ԿՊՎ-ներում պետք է լինեն համապատասխան տարածքներ *մարմնամարզության* համար, այդպիսի հնարավորություն մասամբ ստեղծված էր միայն Գյումրի ՔԿՀ-ի զբոսահրապարակներից մեկում (ուր կային հանտելներ եւ կշռաքար) եւ Նուբարաշեն ՔԿՀ-ի հիվանդանոցային բաժանմունքի զբոսահրապարակում (ուր կար ինքնաշեն պտտաձող) :

ԽԿԿ-ն առաջարկում է, որպեսզի ՔԿՀ-ներում գտնվող անձինք խցից դուրս գտնվեն օրական 8 ժամ: Հայաստանի ՔԿՀ-ներից ոչ մեկում չկան համապատասխան պայմաններ այս առաջարկությունն իրագործելու համար: Հաշվի առնելով ներկայումս հիմնարկներում ընթացող վերակառուցման աշխատանքները, անհրաժեշտ է պայմաններ նախատեսել խցից դուրս կալանավորվածների գտնվելու համար:

¹⁰ Հոդված 16

Խոշտանգումների և դաժան վերաբերմունքի կանխարգելում

Հայաստանում խոշտանգումների և դաժան, անմարդկային, արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի դրսևորումները հիմնականում հանդիպում են ոստիկանական բաժանմունքներում, հետաքննության ընթացքում: Դրանք հիմնականում կիրառվում են ցուցմունք կորզելու նպատակով, որոշ դեպքերում նաև որպես պատիժ: 2005 թ. նոյեմբերի 30-ին ազատագրկվածի մոր գրավոր դիմումի համաձայն այցելություն կատարվեց Նուբարաշենե քրեակատարողական հիմնարկ: Ազատագրկվածի հետ հանդիպումից և առանձնագրույցից պարզվեց, որ նրան ծեծի են ենթարկել, ինչպես որ մայրն էր մեզ հաղորդել իր դիմումով: Նրան ծեծել էին երկու հոգու ներկայությամբ: Խփել էին ոտքերին ու ձեռքերին՝ ցուցմունք կորզելու նպատակով, հետո ստիպել էին ստորագրել մի փաստաթղթի տակ, որի բովանդակությանն ինքը ծանոթ չի եղել: Այդ ամենը տեղի է ունեցել ոստիկանությունում փաստաբանի (պետության կողմից տրամադրված) ներկայությամբ: Փաստաբանը ստորագրելուց հետո է միայն նրան ծանոթացրել հետաքննության բովանդակությանը: Կալանավորը հայտնեց նաև, որ երկու ամիսների ընթացքում միայն մեկ անգամ է հանդիպել իր փաստաբանի հետ, որ փաստաբանը գումար է պահանջել գործը լավ կատարելու համար:

Ձերբակալվածներին և կալանավորվածներին պահելու մասին ՀՀ օրենքի 38 հոդվածը, որը վերաբերվում է ֆիզիկական ուժի կիրառմանը ՔԿՀ-ներում, ընդհանուր բնույթի էր, և հստակ չէր կանոնակարգում ուժի կիրառման համաչափությունը, կապված իրավիճակից: Այդ հոդվածը 27.08.2005թ. ճանաչվել է ուժը կորցրած, որտեղ փաստորեն կանոնակարգված չէր ուժի կիրառումը ՔԿՀ-ներում:

Քրեակատարողական համակարգը Արդարադատության նախարարությանը փոխանցելուց հետո տպավորություն էր ստեղծվել, որ ՔԿՀ-ներում այլևս խոշտանգումներ չեն կիրառվում: Այդ էին վկայում ինչպես տարբեր ՀԿ-ների կողմից անցկացված մոնիտորինգների հաշվետվությունները, այնպես էլ Խմբի 2004թ. դիտարկումների արդյունքները:

Սակայն 2005թ. ընթացքում Խումբը արձանագրեց դաժան վերաբերմունքի դեպքեր, հատկապես Նուբարաշենե ՔԿՀ-ում: Խմբի գնահատմամբ ազատագրկվածների նկատմամբ խոշտանգումները և դաժան վերաբերմունքը կիրառվում են որպես պատիժ: Այս փաստերը Քրեակատարողական վարչության կողմից ներկայացվեցին, որպես օրենքի սահմաններում ուժի կիրառում:

Այսպես. 2005թ. մայիսի 4-ին ՀՀ ԱՆ ՔԿՎ Հասարակական դիտորդական խումբը ստացել էր ահազանգ այն մասին, որ «Նուբարաշեն» ՔԿՀ-ում պահվող ցմահ ազատագրկման դատապարտված Մ. Ենոքյանը ենթարկվել է բռնության

Նույն օրը դիտորդական խմբի անդամներ Մ. Արամյանը, Ա. Դանիելյանը և

Մ. Բաղդասարյանը, այցելելով վերը նշված ՔԿՀ, հանդիպեցին հիմնարկի պետին, անվտանգության գծով պետի տեղակալին, սոցիալ-հոգեբանական ծառայության պետին, բուժառայության պետին, ինչպես նաև ցմահ ազատագրկման դատապարտվածին

Հիմնարկի պետի հետ հանդիպման ժամանակ նա հաստատեց Մ. Ենոքյանի նկատմամբ ուժի կիրառման փաստը

Նրա խոսքերով, ապրիլի 30-ին բացահայտվել է Մ. Ենոքյանի կողմից փախուստի փորձի նախապատրաստումը, որի պատճառով հիմնարկի պետի կողմից նշանակվել է տույժ 10 օր պատժախույց Պատժախույց տեղափոխելուց առաջ Մ. Ենոքյանը չի ենթարկվել աշխատակցի պահանջին և թույլ չի տվել իրեն խուզարկել Այդ պատճառով

...
...
... 30-... , ... 3-... 5-...
... 30-...
...
...
... 2005...
... 12-...
...
... (...):
...
...
... (... 3)
...
... 05.05.2005... 07 ...
... 25.05.2005... -4285
... (... 4)
...
...
...
...

... 18-...
...
...
...
...
...
...
...

Этот документ является официальным документом организации и подлежит обязательному исполнению. Настоящим уведомляется персонал организации о том, что в связи с изменением организационной структуры и обязанностей работников, начиная с 01.01.2025 г., полномочия по управлению проектами переданы на отдел стратегического управления. Просьба соблюдать указанный порядок действий при выполнении работ.

Настоящим сообщается, что с 01.01.2025 г. в связи с изменением организационной структуры и обязанностей работников, полномочия по управлению проектами переданы на отдел стратегического управления. Просьба соблюдать указанный порядок действий при выполнении работ. (подпись [имя и фамилия] 7)

Этот документ является официальным документом организации и подлежит обязательному исполнению. Настоящим уведомляется персонал организации о том, что в связи с изменением организационной структуры и обязанностей работников, начиная с 01.01.2025 г., полномочия по управлению проектами переданы на отдел стратегического управления. Просьба соблюдать указанный порядок действий при выполнении работ.

Список вопросов

1. Какие полномочия и обязанности будут переданы в отдел стратегического управления?

 - а. Полный контроль над проектами, ресурсами, сроками, бюджетами, отчетностью.
 - б. Только мониторинг выполнения работ и отчитывание.

2. Какие сроки и этапы передачи полномочий?
3. Какие документы будут переданы в отдел стратегического управления?
4. Кто будет курировать процесс передачи полномочий и обеспечивать информационную поддержку?
5. Какие меры будут приняты для обеспечения бесперебойной работы в период передачи полномочий?
6. Кто будет отвечать за выполнение работ в период передачи полномочий, а также за обеспечение информационной поддержки?
7. Какие дополнительные меры будут приняты для обеспечения бесперебойной работы в период передачи полномочий?

